

Les possibilitats que crea aquesta xarxa són qualificades de «democràtiques» en ser un instrument de recepció i d'emissió al servei de tothom que pugui o vulgui tenir-hi accés. Les dites possibilitats comunicatives considera que obliguen a pensar de manera distinta sobre el tema dels factors dels efectes dels mitjans. Els usos i les gratificacions que hom fa i obté d'una xarxa com Internet són de naturalesa diferent de la dels mitjans audiovisuals convencionals.

Repassa les opinions tant dels autors que consideren que els nous procediments tindran efectes democràtics, com aquells que situen aquestes tecnologies en el context neoliberal del sistema econòmic actual, i es pregunten si el mercat serà capaç d'ordenar les relacions comunicatives, sense la intervenció dels poders públics.

Fins ara, especialment a Europa, es considerava que els mitjans, especialment la ràdio i la televisió, complien una funció social. Per aquest motiu l'Estat intervenia per garantir-ne el seu acompliment. Actualment, amb la desregulació que s'ha produït arreu, només resta la concurrència en el mercat com el mecanisme principal per donar coherència al sistema.

Vilches denuncia que les conseqüències culturals i socials del procés de globalització que s'ha desfermat no semblen

amoïnar gaire als governs ni tampoc a les institucions de l'Europa comunitària. Reclama iniciatives destinades a minvar l'impacte antidemocràtic que pot generar l'ús que es fa de les tecnologies comunicatives. Caldria evitar els desequilibris cultural i garantir en el futur l'accés democràtic a les xarxes.

Jo gosaria dir que no poden utilitzar-se matisacions sobre els conceptes de democràcia de les relacions burgeses entre el privat i el públic en la nova societat de la informació. Les noves relacions comunicatives, l'economia postcapitalista, les transformacions que es produeixen, especialment a Europa, en l'Estat-nació, obliguen a replantejar les nocions històriques de democràcia.

Som al davant, doncs, d'un text interessant, que deixa paleses algunes de les qüestions més actuals de l'estructura comunicativa dels nostres dies. Les tecnologies presents obren unes perspectives socials i culturals immenses, semblants, o potser encara més grans, per la seva radicalitat, a les que en el seu dia provocà la invenció de la impremta. Serà tasca dels científics socials estudiar-ne llur naturalesa i les conseqüències que n'obtdrem a fi de fer-ne l'ús més raonable que ens sigui possible.

Jordi Berrio

FIGUERES, J.M.

Història de l'anticatalanisme. El diari ABC i els seus homes
Tarragona: Edicions El Mèdol, 1997

El conjunt de la prolífica obra de Josep Maria Figueres el consagra com l'estudiós de la premsa catalana en actiu més bregat en arxius i hemeroteques. La seva informació sobre publicacions i sobre la bibliografia que s'hi refereix és sovint enciclopèdica. I aquest nou treball sobre el diari reaccionari i espanyolista madrileny *ABC* suposa una mostra més d'això que constatarem.

Aquesta vegada, però, Figueres exerceix d'historiador de la premsa de manera instrumental i amb la voluntat d'abordar, des de l'exemple concret d'*ABC*, una qüestió molt més general com és la de l'anticatalanisme a Espanya. Em sembla que l'empresa és complicada i que ens situa davant tres nivells diferents, tres nivells pel que fa al contingut del llibre i també pel que fa a la tasca i les aportacions de Josep Maria Figueres.

El primer nivell, que a mi em sembla el més reeixit i el que conté més aportacions remarcables, ens situa davant l'hemerògraf que ha invertit moltíssimes hores a localitzar materials, ordenar-los, classificar-los, analitzar-los, identificar-ne autors, dibuixar-ne els perfils biogràfics i fins aclarir-ne la veritable filiació. Es tracta d'una contribució indiscutible que abasta, sobretot, la segona meitat del llibre.

El segon nivell fa referència a l'assaig de síntesi històrica del diari, confegida a partir de la bibliografia clàssica específica, amb la incorporació d'alguna font poc coneguda i una reelaboració del material estadístic. Aquesta part, ben interessant també pels lectors no especialistes i mai seriosament abordada des de Catalunya, penso que conté algunes inexactituds que no permeten, per exemple, treure prou profit dels quadres. D'altra banda, aquest bloc, aproximadament la primera meitat del llibre, arrossega el llast de tenir les notes —sovint erudites, precises i interessants— acumulades al final del llibre i de barrejar-se amb els principals elements presentats d'allò que el títol sembla prometre: reflexions sobre la història de l'anticatalanisme. M'ha sorprès que no hi hagi una separació més clara entre allò que pròpiament és la història del diari i que permetria —permet— contextualitzar els materials explorats del període republicà, i allò altre més general referit a la gènesi de l'anticatalanisme contemporani espanyol, més enllà de l'*ABC* o del periodisme madrileny.

Aquest veritable tercer nivell de l'obra queda massa reduït, segons el meu criteri, a la constatació d'allò que ja sabem o que intuïm, però que no tenim provat suficientment. Figueres ho ha provat d'una manera incontestable. I això ja és molt. Els qui pateixen una esporàdica temptació de lectura d'aquest diari farien bé d'adquirir prèviament el llibre del Dr. Figueres que comentem. Trobaran certificat que hi ha pàgines del diari dels anys trenta aproximadament idèntiques a les d'avui mateix... Però, en canvi, no estic gens

segur que entenguin gaire millor les claus profundes d'aquell —aquest— anticatalanisme, la seva connexió amb el feixisme, l'imperialisme o l'antisemitisme xenòfob d'una certa nodrida intel·lectualitat orgànica al servei de l'Estat espanyol. O, encara, la hipotètica relació entre el desplegament des de l'Estat d'una cultura popular nacional espanyola, amb els seus estereotips positius, i l'aflorament de l'anticatalanisme com a contrapunt, com a forma antiestereotípica, com a negació.

Però potser tot això quedava massa enllà dels objectius i de les possibilitats del llibre. Potser només és imputable al títol i al buit que suscita tant en el marc de la cultura espanyola com en el de la catalana: *Història de l'anticatalanisme*. En qualsevol cas, cal dir que el llibre de Josep Maria Figueres en desbrossa una part significativa, la protagonitzada pel diari *ABC* durant els anys de la II República espanyola. En subratlla la gran influència, la capacitat generadora de prendre iniciatives, i consigna l'anticatalanisme com un dels trets bàsics de la identitat del diari, un dels seus leitmotiv.

La «Nota biobibliogràfica dels col·laboradors i redactors...» serà, en endavant, de consulta obligada per als historiadors de tota mena que vulguin aprofitar-se a la ideologia de l'espanyolisme i l'anticatalanisme. La lectura minuciosa de la resta del text permetrà estaviar-se visites bibliogràfiques més antigues i complicades per conèixer l'*ABC* i proporcionarà indicis i pistes molt variades que només una passió pacient i erudita com la de l'autor podia treure a la llum. Però, en canvi, sobta que obres panoràmiques i relativament recents com algunes de Maria Dolores Sáiz o Josep Lluís Gómez Mompert, que Figueres coneix mil·limètricament, no hagin estat més explotades en l'aplec documental que fa de base a les estadístiques.

En conjunt, doncs, es tracta d'un llibre interessant com a font i com a aproximació biogràfica al diari dels Luca de Tena. També com a guia de lectura i tre-

ball de testimoniatge exemplar sobre un dels més grans i persistents portaavions de l'anticatalanisme del segle. Però potser l'autor hauria pogut dur més lluny les possibilitats interpretatives del material que ell mateix havia extret de la pedrera. Penso, per exemple, sense sortir de les recerques recents de l'autor, que el tempo lent d'un estudi monogràfic, com ara la seva exhaustiva tesi sobre el *Diari Català*, permet un aprofundiment qualitativament superior. Podem esperar que el mateix Josep Maria Figueres pugui ampliar aquesta exploració encetada per l'*ABC* —no hi havia pas lloc millor per on començar-la— per altres publicacions. Estic convençut que, llavors, amb materials més

variats i potser amb un tempo més lent d'execució, Figueres ens descobriria algunes de les secretes raons que ens converteixen en una comunitat nacional curiosament propensa a esdevenir coartada expiatòria de les més baixes passions i els més miserables deliris de Sepharad.

Finalment, cal recordar que aquest llibre parteix d'una recerca de l'autor efectuada en el marc del Centre d'Història Contemporània de Catalunya; que conté un pròleg de Joaquim Ferrer: «Les guspires d'un immens error»; i, sobretot, que va obtenir el premi d'assaig Rovira i Virgili en la seva setena edició, corresponent a 1996.

Joan Manuel Tresserras

BERRIO, Jordi (dir.)

Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya

Bellaterra. Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 1997

Aquest llibre respon a una necessitat marcada per l'objectiu de la investigació que hi ha al darrere: donar compte de la recerca sobre comunicació a Catalunya i situar exactament l'estat de la qüestió, tot reconeixent que si avui hom pot parlar d'una certa producció sobre mitjans de comunicació hem d'anar inevitablement a trobar-ne els fonaments històrics i ideològics.

Per aquesta raó, el director de la investigació, Jordi Berrio, situa en la introducció l'espai on es mou el present estudi: d'una banda, com dèiem, donar compte dels treballs que s'han dut a terme a Catalunya dins el camp de la comunicació de massa. D'altra banda, recórrer —fent un balanç crític— l'intens camí recorregut per persones o grups des dels inicis fins als nostres dies en aquest terreny i marcar-ne etapes històriques i/o científiques.

L'àmbit dels estudis de comunicació de massa és ampli. Voler abastar el conjunt del que s'ha fet, tot i que les condi-

cions històriques i socials del nostre país han constrenyit bastant les dimensions, podria convertir-se en una investigació si no impossible, almenys difícil d'estructurar. Tot conjurant aquest perill, el director de la publicació expressa a la introducció els propòsits, la justificació de la divisió en parts i les raons de la desigualtat en els tractaments, quant a extensió o profunditat crítica, dels diferents capítols. Tanmateix, el desequilibri entre les parts, no només pel que respecta a l'extensió, sinó sobretot al tractament, és —creiem— el punt flux d'aquest valuós estudi.

Aquest estudi s'ha centrat —i els capítols en què està dividit el llibre segueixen aquest propòsit— en treballs d'història (els capítols I, II, III i VI: a càrrec de Jordi Berrio els cap. I i VI, i de Josep Lluís Gómez Mompert i Joan Manuel Tresserras els capítols II i III); sobre estructura (el capítol IV a càrrec de Maria Corominas) i sobre teoria (el capítol V, a càrrec de Jordi Berrio i de Lluís Badia). I és en aquesta subdivisió on trobem una cer-